

EN LIVSSKÆBNE FORTALT I EN TOGKUPÈ PÅ VEJ TIL MOSKVA

Togrejser over lange afstande skaber skæbnefællesskaber. Ligesom lange skibsrejser også gør det. Tiden var sommeren 1965, og vi var på vej med tog fra København til Moskva, hvor vi skulle tilbringe tre uger med at blive bedre til at tale russisk. Og vi befandt os i den togvogn, som den gang i 1960'erne var gennemgående mellem de to byer. Vi var en meget blandet gruppe – både i alder og med hensyn til politiske anskuelser og baggrund. Der var en gruppe, der i Sovjetunionen blot skulle have bekræftet deres værste anelser, og der var dem, der skulle se eller gense paradiset på jord. Endelig var vi en gruppe af væsentligst yngre mennesker, der bare var nysgerrige efter at opleve noget nyt – og ivrige for at forbedre vore russiskkundskaber. Selv var jeg historie- og russiskstuderende ved Aarhus Universitet – og nybagt russisklærer i gymnasiet. Men jeg var også en russisklærer, som endnu ikke havde sat mine ben i den by og det land, hvor sproget var modersmål, og som jeg havde læst og hørt så meget om. Og så var der Frank, som denne artikel væsentligst kommer til at handle om. Han tilhørte vel nærmest os, der blot var nysgerrige. Men til forskel fra os unge mennesker havde han noget at matche sin nysgerrighed med. I 1930'ernes Sovjetunion havde han været uhyggeligt tæt på Stalins menneskekævn. Så Frank var op i årene, men ville i sit livs efterår tilbage for at se, hvordan det så var gået. Mærkværdigvis var han, når man tager hans egne oplevelser i betragtning, befriende blottet for fordomme.

Det var kort efter Berlin og op af formiddagen, at den indtil da ret anonyme gruppe begyndte at få ansigter og identitet. Navnene på deltagerlisten blev til kød og blod – og til individer med hvert sine kendetegn. Da færgen fra Gedser og med Berlin-ekspressen ombord havde lagt til i Warnemünde, blev vores vogn invaderet af en lille hær af østtyske pas- og toldbetjente. Ombord var udover os en gruppe russiske turister, der var på vej hjem efter et ophold i København. Mens vi danske fik lov til at blive tjekket stille og roligt i vore kupeer, blev samtlige russere i deres mere eller mindre spraglede træningsbukser og lyserøde undertrøjer gennet ud i toggangen og linet op på en lang række. Uvilkårligt fik man den tanke, at her skulle et eller andet regnestykke gøres op. Her var det ikke nutidens alliancepartnere i kampen mod det imperialistiske Vesten, der mødtes, men derimod den nære fortids konfrontationer, der genoplivedes. Uskyldige og ubevæbnede russere i campinghabit, træningsbukser og lyserøde undertrøjer overfor toptunede og bevæbnede grænsebetjente med nazi-lignende kasketter. Og russernes habengut blev ualmindelig grundigt undersøgt – som om tolderne havde store forventninger om netop hos dem at finde forbudte sager fra København. Eftersynet af os – de alligevel fortabte kapitalisters bagage – var langt mere lempeligt.

Som allerede nævnt fik vor gruppe efter Berlin og nu med retning mod den polske hovedstad identitet – efterhånden som snakken i kupeerne afdækkede de anonyme navnes forudsætninger, russiskkundskaber og forventninger. Jeg mener, at det var Frank, der henvendte sig til mig med et spørgsmål, om vi ikke skulle dele værelse på det hotel i Moskva, hvor vi skulle bo. Jeg ved egentlig ikke, hvorfor han henvendte sig til netop mig. Vi var begyndt at tale sammen en gang, kort efter Berlin. Brudstykker af en historie havde som enkeltbrikker i et puslespil fanget min interesse, og de førte snart til et ønske om at se hele puslespillet samlet. Uddybende spørgsmål blev stillet – og en fængslende og spændende livshistorie afdækkedes efterhånden.

Frank var født i 1900 og blev omkring 1920 som ung og nyuddannet telegrafist ansat i Det Store Nordiske Telegraf-Selskab. Kort efter blev han af Selskabet udsendt til Rusland. Store Nordiske havde under den navnkundige industrimand C.F. Tietgen i 1870 fået en koncessionsaftale med den

russiske tsar Aleksander 2. Ikke uden forbindelse med, at Christian 9.'s datter Dagmar i 1866 under navnet Marija Fjodorovna var blevet gift med den russiske tronfølger, storfyrst Aleksander, senere tsar Aleksander 3. Med Store Nordiske indledtes i Rusland et telegrafeventyr uden sidestykke. Selskabet fik eneret på og pligt til at oprette og drive telegraflinjer i Rusland. Dermed startede et stort pionerarbejde med at etablere forbindelser mellem Europa og Det fjerne Østen. Et enestående samarbejde mellem diplomati og forretning var indledt. Revolutionerne i 1917 satte på så mange områder en ny dagsorden, men ikke for Store Nordiske. Selskabet fik allerede i 1921 sine aftaler forlænget – underskrevet af selveste Lenin. Et udtryk for, hvor stor vægt, de nye magthavere lagde på, at kommunikationslinjerne i det store land forblev intakte. 1920'erne og begyndelsen af 1930'erne blev Selskabets glansperiode, hvor det gennem investeringer og samarbejdsaftaler blev nærmest verdensomspændende.

Det var dette telegrafeventyr, den unge Frank Dahlin var dumpet ned i – i begyndelsen af 1920'erne. Han blev sendt til Irkutsk ved Bajkal-søen – et eldorado for en natur- og jagtglad ungersvend. Det var Sibirien – dette såvel ufrihedens som frihedens land. Hvilke uhyrligheder, Sibirien også lagde navn til i 1930'ernes Sovjetunion, kendte Frank meget lidt til. For ham var Sibirien først og fremmest et arbejde – og så natur, natur og atter natur. ”Den sibiriske tajga, hvor den tusindårige ceder er det fagreste træ i skoven, hvor bjørnen er herre, hvor fuglene lever i paradisk fred, og hvor de eneste mennesker, man møder, er enten bortrømte straffefanger eller halvville jægere”, som en tidligere Sibiriens-farer, Holger Rosenberg, havde skrevet tyve år, før Frank betrådte dette område. Her i den sibiriske tajga kan man gå i dage- ja ugevis uden at møde mennesker. Frank red på hesteryg og jagtede bjørne i det vidtstrakte tajga-område. Alt flaskede sig tilsyneladende. Han blev tilmed forelsket og besluttede sig for at stifte familie. Den udkårne og kvinden i hans liv var en ung historiker ved navn Irina Dmitrijevna, som Frank blev gift med i Leningrad i 1930. Det unge par fik en søn og blev i Sovjetunionen indtil 1937. Det vil sige i den periode, hvor tyvernes forholdsvis frihed og mangfoldighed afløstes af industrialiseringens og kollektiviseringens stramninger og omkalfatring af det russiske bondesamfund. For igen at blive afløst af tredvernes uniformering, militarisering og tyrannisering. Iscenesat og gennemført af Josef Stalin.

I 1937 nærmede Stalins brutale terror sig sit højdepunkt. Hans menneskekværn ramte i sit rablende vanvid ikke blot sovjetborgere, men også udlændinge af enhver slags i Sovjetunionen. Også selv om de blot var fredelige medarbejdere i forskellige og af staten godkendte udenlandske firmaer. En bloc risikerede de pludselig at blive beskyldt for trotskistisk virksomhed eller for at samarbejde med udenlandske efterretningstjenester. Trotskisme var et af de skældsord, der kunne bruges som gummistempel mod alle og enhver, efter at Trotskij i løbet af 1920'erne - fra at have været en af Lenins nære medarbejdere under Oktoberrevolutionen - i Stalins univers forvandlede til det værste afskum. I de allerfleste tilfælde var der tale om tilfældige og uretfærdige anklager. Det gjaldt derfor om hurtigst muligt at forlade dette inferno af beskyldninger – i hvert for fald dem, der endnu kunne forlade det.

Frank rejste med kone og barn til Newcastle-on-Tyne i England. Her blev Irina syg og døde i 1944. Til stor sorg for Frank, men han giftede sig på ny – nu med engelske Sheila. I 1949 forlod parret England og slog sig derefter ned i nærheden af Randers, hvor de fik fem børn. En gang i 1960'erne blev Frank skilt fra Sheila og giftede sig i stedet med Olga, som blev postmester i Havndal nord for Randers. Sådan var situationen, da jeg mødte Frank i toget på vej til Moskva. Nu ville han tilbage til det Rusland, som han hovedkulds og tragisk havde forladt i 1937. Men, som han i virkelighedens verden heller aldrig havde glemt. Han kunne jo sproget, og han kendte livsrytmen i det store land. Nu skulle han se, om det havde ændret sig – og så ville han have sit russiske sprog frisket op.

Vi blev indkvarteret på et af Moskvas centralt beliggende hoteller – et stenkast fra Den røde Plads. Hotellet var en behagelig oplevelse. Af ældre dato, men hyggeligt og med en varm stemning. Hotellet hed Armenien og husede i sagens natur mange armenere på ferie eller forretningsrejse i den sovjetiske hovedstad. Også armenske bryllupper var en hyppig begivenhed. Med al den farverigdom, glæde og overdådighed, der hører med til en sådan begivenhed – og oveni det hele den berømte kaukasiske gæstfrihed. Det var almindeligt, at vi danskere, der sad og spiste i restauranten, blev inviteret til at deltage i festlighederne og de rigelige drikkevarer, der fulgte med. Ikke mindst den gode armenske cognac, der i sin bedste udgave udmærket kan måle sig med den franske.

Formiddagen gik med undervisning i russisk sprog, eftermiddagen med ekskursioner til kulturelle seværdigheder både i og udenfor byen og aftenen med teater, koncerter eller andre former for kultur. Jeg kom vældig godt ud af det med min kammersjuk, Frank. Jeg mærkede straks, at han i sin ungdom havde været vant til at klare sig på en lille plads og med primitive midler gøre den hyggelig og beboelig. Han mindede om en, der for ganske nylig havde aftjent sin værnepligt, når man et øjeblik så bort fra alderen. Rent faktisk lå min egen værnepligtstid i 1965 kun få år tilbage – så der var altid pænt og ryddeligt i vort værelse. Vi havde mange gode samtaler – ofte med Frank i den fortællende, men aldrig belærende, og jeg i den lyttende rolle. Billedkunstneren Dorte Dahlin har med hjælp fra sin far - Franks søn, der blev født i Sibirien – været så venlig at forsyne mig med de nøjagtige data om sin farfar og om, hvad der siden skete med ham. Efter Olgas død flyttede han til København, hvor han selv døde fire år senere – i århundredets sidste år og 99 år gammel, rig på minder fra et tumultarisk liv. Jeg lærte Frank at kende i endnu en lykkelig stund i hans liv. Og glemmer aldrig hans beretninger fra en ungdom i Rusland.

Publiceret som kronik i Berlingske Tidende 15. juni 2008